

Соколёнок

4/2015

июль - август

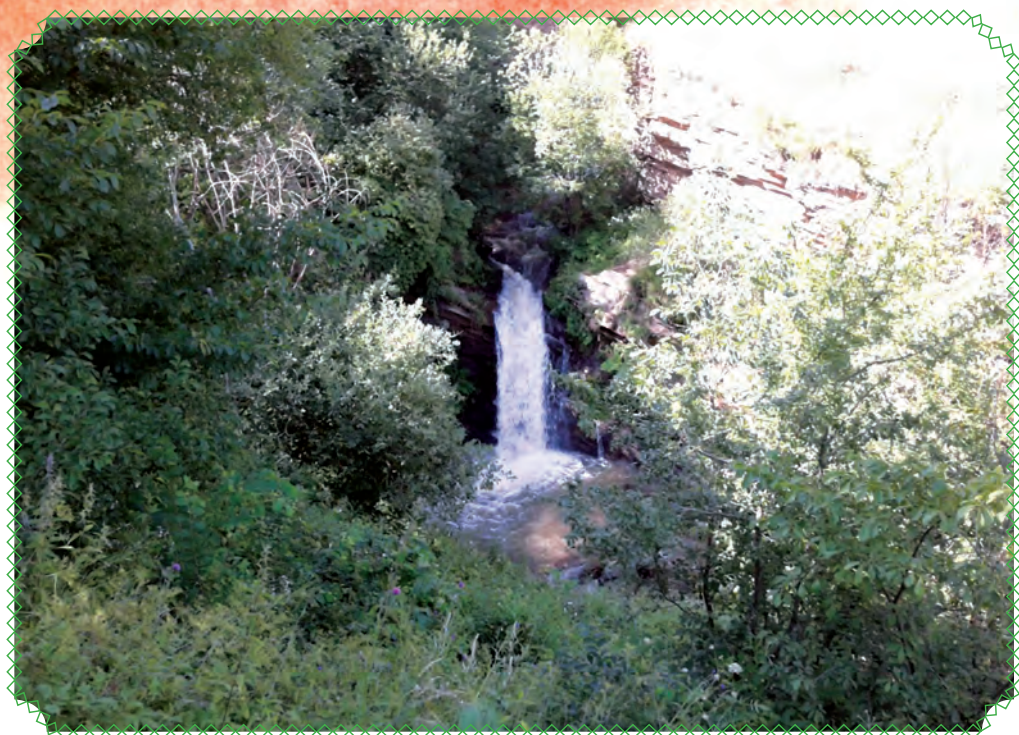
Пазы

КЪОБ ВАЗЛИК САБАН БИЦИДАРИЗ АДАБГЪУРАЙИ ДАГЪУСТАН РЕСПУБЛИКАЙИН ЖУРНАЛ

Дербенту
2000 лет

Добро пожаловать
в Дагестан!

Багъри юрднан суратар

Хив районди 80йис къайдъ гъапІну

2015-пи йисан 12-пи июндиъ Хиварин гъулаъ Хив район тикмиш дапІну 80 йис хъпан мяракийр кІули гъушну.

Дупну ккундуки, му мярака, ихъ ватан Россияйин вари пІпІаридъ къайд апІурайи «Сариканна асиллу дару» йигъахъдира аьлакьалу вуйи.

Ихъ республикайин меркез Мягъячгъалайидъ «Сариканна асиллу дару» йигъан машкврин асас серенжемар кІули гъахбан къяляхъ, саб ахю делегация Хив райондин машквар мубарак апІуз рякъюъ учІвнийи.

Машквар мубарак апІуз РД-йин Правительствойин председатель Абдусамад Гъямидов, РД-йин Главайин администрацияйин ахюр ва РД-йин Правительствойин сарпи заместитель Исмаил Эфендиев, РД - йин Правительствойин вице - премьер ва РД - йин Экономикайин ва Мулкар заан дережайихъна хпан министр Раюдин Юсуфов, РД - йин Главайин Къибла терефнан мулкарин округдин вари ихтиярар хъайи вакил Мусафенди Велимурадов, РД - йин Финансарин министр Аьли Исламов, РД - йин Об-

разованиейин ва Илимдин министр Шагъябас Шагъов, РД - йин главайин кюмекчи Зейдулла Юзбеков ва гъунши районарин главйир гъафнийи.

Гъюрматлу хялар, райондин сяргъятар ккергъру йишв'ин, райондин глава Бейдуллагъ Мирзоевин теклифниинди пулин дакъатар хъайи райондин агъалйирин кюмекниинди тикмиш дапІнайи аркайихъ, къаршуламиш гъапІнийи.

Арка абццбахъан вари хялар, паркидъ ерлешмиш дубхънайи Ватандаш дявдин игитариз дивнайи ядигарихъ кюкйир дивуз гъушнийи.

Машкврин мяракайиз тялукъ вуди, районидъ Россияйин халкъарин аьдати Културайин центр ва Краеведческий музей ачмиш гъапІнийи. Му центрин выставкайин залариз ихъ халкъдин яшайишдиъ ишлетмиш апІру кюгъне шей'ар, цІийи халачйир, милли палтар, халачйир урхру дуркъар ва жара, район адлу апІру

ва ирснахъди аьлакьалу, шей'ар уч дапнаи.

Дараматдин кьубпи мертебайиъ ерлешмиш дубхънайи Краеведческий музей райондин агьалйирин кюмекниинди уч дапнаи, дюрхну наслариз, багъиш дапнаи ирснан аднан шей'ари абцнаи. Думу шей'арин арайиъ 15-пи аьсриан ухъухъна дурубкънайи турцияйин винтовкаиз ухшар винтовкара айи.

Райондин бицидариз вуйи «Ромашка» ччвур али бахча абццбан серенжемра му йигъан кIули гъубшнийи. Бахчайиъ сабси 100 бицIир уърхюзу шулу. Думу бахча кьуб вазлин арайиъ дивну ккудубкIуб вуйи.

Му йигъан Хив гъулаъ хусуси гостиницара ачмиш гъапIнийи. Кьуб мертебайин дараматин сабпи мертебайиъ Дуланажагъдин хал, хъа кьубпи мертебайиъ гостиницайин номерар ерлешмиш духъна.

Гостиница ачмиш апIбахъан, вари хялар Хив гъулан Культураин хулан гъвалахъ хъайи майдандин тIаънайи райондиз дахил шулайи сельсоветари гъязур дапнаи майднариъ иштирак шуз ва дурари гъязур дапнаи милли хурагар дадмиш апIуз гъушнийи.

Мяракайин асас пай райондин глава Бейдуллагъ Мирзоевди чан улхбарилан башламиш гъапIну. Чан улхбарриъ дугъу райондин тарихнакан, чпин хъуркьуваларикан, чпи гъапIу ляхнарикан, райондин администрацияйин улихъ дугъужвнайи меселйирикан ктибтну, мяракайиз дуфнайи хялариз, Ватандаш дявдин игитариз вуйи ядигар дивуз ва жара райондиз мянфяаьт кайи дараматар дивуз кюмек гъапIу ихъ ватанагълийириз ахъю чухсагъул мялум гъапIну.

Хъасин удучIвну гъулху, РД - йин Правительствойин Председатель Абдусамад Гъямидовди, Республикайин президент Рамазан АбдулатIиповдин ва чан терефнаан Хив район 80 йисан юбилейихъди тебрик гъапIну, районди Республикайин миди вуйи муниципальный образованйирин арайиъ лайикьлу йишв дибиснайиваликан гъапну ва ужуб ляхин апIбаз райондин глава Бейдуллагъ Мирзоевдиз, дугъан кюмекчи дестейиз чухсагъул мялум гъапIну ва райондин лайикьлу агьалйир Гъюкуматдин ва райондин терефнаан лайикьлувалин ччвураринди, премйириинди ва пешкешаринди лишанлу гъапIну.

Мяракайин аьхирриъ райондин агьалйириз ихъ республикайин жара миллетарин, табасаран ва райондин художественный самодеятельностьдин аьртистари гъязур дапнаи концерт улупну.

Цийи китабарин жергейиъ

Узу хъана гъюрур вуза жараси

Гъамусдин Дагъустан поэзияин адлу шаирарин сиягнаъ лайикълу табасаран шаирарин ччвурарра а. Дурарикан сар Юсуф Минатуллаевич Базутаев ву. Багарихъди Дагъгиз-

сан «Табасарандин нурар» газетдиъ чап гъапниийи...

Хъасин дугъан сабдихъди саб эсерарин гъварчар удучІвуз хъюгъниийи. Гъамци дугъан поэзияин урчІвуб китаб чапдиан удучІна: «Хъадукран мархъ», «Уъмрин гъар», «Гъалаба-лугъ», «Мюгъюобатдин чІал», «Бай-вахтнан сюгърин жилгъа», «ЮкІв либхура», «Уъмрин геренар», Урус чІалниинди «Йиз дуст гвачІин» ва урус ва ихъ чІалниинди «Узу малайик дарза». Думу «Гъала» пьесайин авторра ву.

диъ ихъ адлу шаирин сабсана «Узу хъана гъюрур вуза жараси» кІуру эсерарин гъварч чапнаан удубчІвну.

Россияин Федерацияин писателарин Союздин член Юсуф Базутаев 1948-пи йисан Табасаран райондин ТІивакк гъулаъ бабкан гъахъну.

Багъри гъулаъ мектеб ккудубкІну, думу сифте ДГУ - йин филологияин факультетдиъ, хъасин М. Горькийин ччвурнахъ хъайи Литературный институтдиъ урхуз учІвру.

Армияиъ гъуллугъ апІбахъан дугъу ДАССР - рин Госкомитетдин телевидениеин ва радиовещаниеин редакторди ляхин апІуру. Хъасин, ихъ чІалниинди «Ппази» журнал адабгъуз башламиш гъапІган, шаир журналин редакторди гъягъюру. Думу 1983-пи йисхъанмина СССР - ин Писателарин союздин член вуйи.

Шаирин сифте эсерар 1967-пи йи-

Юсуф Базутаев

Жинжал бицIир вуйза

Гизаф жинжал бицIир вуйза байвахтна,
Бабан гъарай шуйиз гъарган къяляхъди:
«Ботинкйирин саб мярх ашра, лиг, хъана
Дургну гъушну, фасикъ, гъяцIли ликарди!»
Ригъна узу сабси нивкI'ан хъиргуйча –
Гъархурдайиз даахнайганра кючйир.
ГвачIнин гъятIнихъ хъипу улин саб парча
Вушра фуниъ айиб, шулдайиз фикир.
ВаркIар апIуз хъюгъюй йишвну ликари –
Хабар тувуй йигъну арсу зазари.
Бабан юкIв вуйиш, аьгъдарзуз, кярякъруб:
Гъюйи думу ади хилиъ ярхи руб.
Адагъуйиз бабу зазар са-сабди.
ПучIу хилар! АпIурдайиз зат ицру.
КIуйи бабу: «Хъана гъяцIли ликарди
Гъерг кючйириз, фасикъ, аькьюлдиз дяргъру!»

Гъушну йисар. Духъназукан гъи жилир.
Бабан гъарай хъашулдариз къяляхъди.
Алахъурза гъар гвачIнинган ботинкйир
Ликариин гъамус кIваълан гъадрархди.
Ваъ, ликариъ зазар арери имдариз –
Азуз жара йишв'ан ицру апIури.
Сагъ даршлу зийниз юкIв ухшар дубхънайиз
Гъаз гъи дидиъ арсрайкIан зазар вари?
Сари нягъякъ ляхин гъапIиш, шулзуз дерд,
Нягъякъ ляхин гъапIур узу вуйганси.
Рякъюъ узуз гъахъу гъарсар терс, намерд,
Аьз'ят туври, арсрайиз кIваъ лап зазси.
ЮкIв ликар дар – дидиз ботинкйир адар:
ГъяцIли кIваъ гъи арсрайиз учIру зазар
БицIиганси, гъадабгъну руб яв хилиз,
АпIина, баб, шулуш, кюмек яв бализ.

Бицлигандин вахтар

Хъана йиз байвахтар дуфнайиз кIваин,
Душв'ан ширин сесер, ниар гъюразуз.
Лай-лай кIури ис духънайи йиз зиин
Жигъил бабан бахтлу маш рябкъюразуз.

Алахъуйиз бабан мяълийи улар
Ва гъягъюйза, бахтлу бицIир, нивкIариз,
КкитIну юргъа гъяйвнарси, гъюдли амсар,
Элеъну тIирхуз дурар'ин гвачIниндиз.

Сифте-сифте гвачIнин нивкI'ан хъиргуриз,
Ригъси, бабан маш рябкъюйиз гъар вахтна.
Бабу шадди чан хилар гъачIарккуйиз
Ва гъадагъуйи узу мани хабахъна.

Ширинуб ва акуб гъабхънийиз байвахт,
Уъмриъ му вахт хайлин кIваин апIурза.
Пашман йигъан, кIваъ айиган хажалат,
Йиз байвахтнан гюзел багъдиъ лицурза.

Сабпи дарс

Сар инсанкѳан хѳимдар мектебдин улихъ,
Унчѳварихѳан сентябрь ваз хѳлибгура...
Таза мялим, дийигѳназа доскайихъ,
Сумчѳур жут ул узухѳинди лигура.

Хѳугѳуз шули адарзухѳан гѳи сабдихъ:
Узу мялим?! Рѳякѳѳюрайиб нивкѳ дарин?
Гѳятму ришна бай деѳнайи партайихъ
Ученикѳди накъ зу деѳну адайин?

Жигѳил юкѳву гѳурдар урсера йиз мухриѳ,
Ккунда дидиз гѳи утѳубчѳвуз мухриан.
Ккебгѳидийкѳан туврай сабпи дарс уѳмриѳ
Ихтилатниинди шлин уѳмрикан?

«... Саб дупну чан мухур дугѳу гѳячѳябгѳну
Ва адабгѳну убгурайи юкѳв дид'ан...»
А бицѳидар, улар цѳумгѳларси кархѳну,
Фикрариѳди илдицну Данкойилан.

Таза мялим, дийигѳназа доскайихъ,
Сумчѳур жут ул йиз терефназ лигура.
Данкойиси, аза дурарин улихъ
Ялавлу юкѳв ачухъ дапѳну узур.

Шагьвелед
Шагьмарданов
Арфани
Арфни

Гъабхъннийштлан

- гъабхъндайштлан,
хъибннийштлан-хъиб-
шун дайштлан бистна-

рин саб паччагълутъдиль,
мейвийрин саб вилягъдиль айи

саб лакраъ аргъаж дубхънайи
саб къанахъ саб нахутлхарсеиб

саб арфани. Ав, ав, арфанийи
чав сабши ражари гъисе гъаплган,

думу гъякъикъатдильра гъадму
нахутлхарсеибтлан шузра дайи, кълур. Ва

чав гъаму гъякъикъи дюн'айиъ яшамии
шулайиб сабши ражари аьян гъабхъи вах-

тра дидин гъаргандиз ужуди кълваинра гъубозну: думу жьву-
ми йигъан гъачнин хуларин мурчъвхъан хътлгъу ригъ-
дин сабши нурари йишвандин цлиб ламунвал кайибсеиб
сирин гъавайин мичлагъалин сацлиб ккучлурхнуси жор-
бежор терефарихъинди дахънайи чру ва таза къанарик
ажайиб сикисуэвал кипу вахт вуйи. Дидин лап гъисеи
кълваин илми: нивкълур айирин, дидиз чав гъаз-вуш гъад-
мугандиз гъарган нивкълур айиси вуйи, машинак вакъибсеиб
саб гъариба шейъ кубкълур; угар глау дидиз чан зинн чан
сакитвал убхюриси чайна ис дубхънайи ацлу табар али
чру маркесеиб саб яркъу кълж рябкъюру, хъа кълж цлиб за
гъаплган, ригъдин нурар архъулар сабшну уьлчлукъюру.
Ва гъадму арайиъ дидиз саб гъюдли сеера ебхъуру: «Уягъ
гъабхъунва?.. Ицциб нивкъл гъафунвуз?..» Ва гъадмуган
гъадму чан зинн али чру кължнаан ва гъадму гъюдли се-
наан фициб-вуш багъривалин аьжа-ийиб умунвалра гъисе
аплур. Ва гъадмуган дидиз чаз гъадму гафар гъашир чан
багъри баб-къян, хъа зинн чан сакитвал убхюрарийиб гъад-
му чан багъри къянан хил-кълж вуйибра аьгъю шулу. Хъа
сацлиб къандиси дидиз сабсан ляхин апкар гъабхъну: чан
багъри къяназ — чавстар багъри веледар, хъа чаз — багъ-
ри чвийир хъана айибра.

Думуган бицли арфанийин шадвализ къадар шулдар!
Дидиз гъуни-гъунишири, мирасари — багъри лакраъ
яшамии шулайи варидари Афни кълуйи. Бицлиди вуйи-
ган, жарадари дидхъан: «Въ чъвур фууж вузв?» — кълури
гъерхиган, диди, «арфани» гаф дюзди пуз даршули, гъар-

гъабхъну.

—Вардиз арфанийир кълура, кълури, вардикан лайикълу-
дарра шлуб дар.

—Му ихъ варидин дамагъ ву!..

—Гъамциб арфани аргъаж гъаплу баб къяназра чухса-
гълул!..

Лакран агъагийирин гъаму сюгъбат къанариз давам
гъабхъну, кълур. Дурари чпин шадвал гъяг аплуримиди,
хулан шюмгъллик гълан жакъвар нивкълузра гълшну,
кълур; ччашпархилари чпин хюрчра даплну ккудубкълну,
кълур; псинчлин гъачлиндин мяглийи шинтак дахънайи
бицлира нивкълан уягъ гъаплну, кълур; кюкйир кайи бу-
лушка али шумал шуру мейвийрихъ чан чъучъвухъди саб-
си хъана шидра хъубозну, кълур; хизандин гъозчиваликкан
къадабхъу цлару къларди лижгъян гъафи чан баб, хулаъ
айи бицлиризкъан саб кълантлсеиб никк гъидрибтди, марцци
ккугълубхъну, кълур...

Хъа вари гъаму вахтна юкълв сакит дубхънайи Афни баб
къянан гъвалахъ, зигълан кължра илшну, ицциб нивкълур
али гъабхъну, кълур. Ва дидиз нивкълукъди чан уьмур нивкълсеи
рябкъюри гъабхъну, кълур. Ва думу гъира нивкълукъди гъяб-
къю чан нивкълсеиб нивкълур яшамиира шула, кълур.

ккудуркѹруш, гюзлемиш апѹри, дугъахьинди ацагну ли-
гури гъузру.

—... Лигай, — давам апѹру адаши, вари къянарилан ул
илбицури, — мушваъ гъамкъан къянар ашра, хъа гъамциб
ужуб, гъайбатлу арфани дураригъ гъамутѹан хъибшундар.
Думу, чан ужуди дигмиш хъайизкъан, чан къянахъ гъиб-
турхъа.

—Хъа му ухъу фила ккудубтѹру? — цѹлцѹам гъваллан
чан хил алдагури, гъерхру шуру.

— Чан вахт гъабхьиган, къян марци ебцуз хъюбгъган,
ккудубтѹрхъа.

—Хъа гъадмугандиз му чѹр шуларинхъа? — Шуру
мугъаятди хил алдагуб давам апѹру.

—Ваъ, чѹр шулдар, хъа тамамвалиинди дигмиш хъи-
ди. Ухъу думу тумраз гъибтурхъа. Хъа тумраз гъарган
ужубсиб мейва гъибтру, фицики ужуб тумралан гележег-
дин мейвийрра ужудар шулу. Ари гъамдиканра хъайисан
ухъуз ужудар арфанийр хъиди. Гъаму чавсар. Му гъациб
гъюрматназ лайикълуб ву...

Инсанар бистниан гъушеи, баб къяну дишла чан Афни
хабахъ хъапѹру. Дидин шадвализ ва бахтназ къадар адайи.
Амма Афни чав я инсанарин му гафарин, я дадаин жан-
юкѹв апѹбан, я шадвалин асла гъаври шуладайи. Думу
бахтлу дадайизра, шадди аьлхъюрайи гъардшаризра, ча-
лан илтѹишнайи ва лакрак гъалабулугъ кипнайи гъуни-
гъуншйиризира мюгътал дубхъну либгурайи.

—Му, Афни, аьхю бахт ву!

—Думу шлиз-вушра къисмат шлу бахт дар!

—Ихъ Афни гъациб бахтназ лайикълубра ву!

—Хъа Пнатахъри фу кѹйи, гъич сарира ниъкъан
капѹрадар, кѹри?!

—Дидихъди хъипрайиб Къянуцра дайн?.. Наши ду-
рар?!

—Дурариз чпин гафарин бегъемсузвалихъан утанмиш
дубхънайиси ву...

—Эгер утанмиш дубхънаш, дурар саѹибкъан намус ким-
будар ву.

—Узуз ихъ бистниъ гъамусдиз тумраз арфани гъибтну,
кѹри, тумраз лайикълу арфани хъибшну, кѹри, гъят-
та лакраканкъан гъеобхъуб дарзуз. Магъа аьхирки ихъ
бистниъси, ихъ лакраъра гъациб лайикълу мейва артмиш

21

ган «афни» дупну гьитуйи. Хъа дурари, бици арфанийин думу гаф кӀубан татъар гизаф уччуйи ебхъури, гатъ-гатъ дидъан зарафатназ къастлансира гьерхри шуйи. Гьамци, эгер сифте вахтари «афни» дидин лакламтӀан вуди гьаб-хъундарш, къягьхъна, гьятта ахю гьабхъиганра, диджан дидин гьаргандин гьакьикьи чъвурра гьабхънийи. Ва чаз гьацци кӀуру дупну, думу гьич сабанра бейкефра гьаошиб дайи.

Баб къянан ужуб гьайгьушин айи бици Афни йигъариндидира ваъ, сьятариндидира ваъ, хъа дакъикьийриниди ахю хьуз хьубгьру. Диди чав чан аргмиш'валгиз асла фикир туври шудайи. Эгер саб гьамциб дюшош гьабхъундайиш, я туврира дайи.

Сад йигъан нивкӀ'ан уягъ гьабхъи Афнийиз чан кӀул'ин али гьатху хункӀ бихъурдар. Хъа дид'инди бици Афнийи чан чвийринси, жара къянарин бицидарин улихъра гьарган дамагъ аплури шуйи, фицики дициб сарун гьич саризра адайи: эгер имбударин кюкйирин цабар зифдар, чиглидар ва ранг улдубчӀивнайисдар вуйиш, дидиндар гьадмидар, аӀлудар ва гужалди мучӀу-гьатхудар вуйи. Афни сикинсуз шулу: «Шли гьитлибкӀийкӀан?... Кьалхъюз-ди дапӀнайиб вуйкӀан?... ЧпингӀан ужуб ва уччуб вуйиган, дурарихъан аьгъ аплуз гьабхъундаршут...» Баб-къяназра чан велелдин сикинсузваликан хабар дархъи гьубоздар.

— ГьапӀну? Гьаз гьалаб кавукъ?... — гьерхру диди ва кюкдин хункӀ илимдру кӀулдан хил адаттуру.

Бици Афни, фициб жаваб туврушра, уьбгьру. Дидиз, чан хункӀ набшиш, чаз аьгъю аплуз ният айи, амма дадаийин гафарин мюгькамвади чакан гьадабтӀу жаваб гюзлемшш аплурайиб ва дутъаз гьич сабанра, гьич саб дюшошнаъра кучӀал дарапӀу чав дутъри жаваб туврубра аьгъяди, явашдиси сефилди кӀуру:

— Йиз гьатху хункӀ аогурайир вуза. Наан-вуш кьабхъси ву...

Дада Афнийин жавабниин зарбди аьлхъюру. Дутъан учӀру гьатъя кубкӀу Афни мюгьтади либгӀуру.

— Думу хункӀ увуз сарун бихъруб дар, йиз гирами. Уву думу хункӀ алабхъру яшнаан улдубчӀивнава. Уву гьамус ахю дубхънава.

— Хъа думу...

— Хъа думу, шлиз аьгъя, сандин микӀлу наанди гьубх-

низди гъюру. Шуран кюкйир кайи булушка гъякъси, муганайиз дугъаз чав улупуз кѳажариккан гъялакди учв ккудубчѳури гъабиши, Афни чав жин шулу. Дидиз гъадму назук тѳубар али шураз чан гъваларинин духънайи гъатху зулар дяркънуккунди адайи. Афнийиз, думу зулар гъяркъган, шуран кѳару улар чаин аьлхъюз гучѳурайи. Хъа думу-ра чаин гъяаьлхъиш, дидиз сарун чакан гъапѳрушра аьгъдайи.

Бирдан Афнийик шуран чаз гизаф хуш сес кубкѳру:

—Адаш, магъа ихъ думу арфани!

Думу сесну хъана сюгъригъ тѳау Афнийи чан зинин илип-найи аьхю кѳаж алдабгъурайиб гьисс апѳру. Гъякъикъбат-дифра, шуру Афни ачухъ апѳру. Афни, чакан гъапѳрушра, аьжуз шулу. Хъа гъадму герен шуран лизи хилин назуквал гьисс гъапѳу дидин кѳаз дишла саѳиб рягъятра шулу. Ва начдиси шуран машназ гъилигу Афнийиз дугъан кѳару улариан кялхъюб ваъ, хъа мяргъяматлувалихъдина рягъимлувалихъди абѳцнайи гъаргансиб умун аьлхъюб ряб-къюру. Афнийин кѳаз мани шулу. Хъа шуру чан гъвал-лан назукди тѳубар алдатруган, думу, асла чѳардизкъан дирибшври, улар алахъну гъубзру. Афни гъаму герен гъаму назук хилари чав ккудубтѳувализтѳан ккилибгуг-радайи. Лакраъ айи гъуни-гъуншйирра думу аьхирки гъамус ккудубтѳрубдинин инанмиш духънайи. Хъа дидик кялхърайидар, машар тинди илдицну, кѳулар кѳажарикк ккурччвну, сес дибисну, дахънайи. Хъа баб къянан ва Аф-нийин гъардшарин шадвал хусусиб вуйи. Аьхирки чпин Афнийин къисмат гъял шулайи! Баб къян чан шадвал жинди гъибтуз чалишмиш шулайишра, гъардшар дамагъ-луди чпин аьтѳарафаризди кми-къмиди илдицурайи. Дура-ри чпин дамагълу лигъбинди улихънаси чпин успагъи ва гъяйбатлу Афнийик кялхърайидар агурайи.

—Адаш,— балин сесну бистнин сессузвал чѳур апѳру, — лиг, думу арфани къабира шула, гъатхушинра йивна.

—Думу къабивалин гъатхушин дар, йиз бай, думу дигмиш валин гъатхушин ву.

—Хъа ухъу думу гъаз ккудубтѳурадар? — гъерхру бали.

—Мициб арфани, — кѳуру адаши,— дилѳну, пуч апѳуз гъяйиф ву...

Гъамци гъеебхъу Афнира, баб къяна, лакран имбу агъалйирра мюгътал шулу ва, инсанди чан гафар фици

нуш...

Гьякыкыатдигъра, гьадму йигълан Афни чан аьтГрафаритъ гъягъюрайи жюробежюр дигиш'валариз ар-тухъ дикъят тувуз хъюбгъру. Эгер улихъди Афни гизафси вахт, багъри къянан к'лажарин сирникъ даабхну вая гъаци рягъятвал гъадабгъури дабхъну, адагъури шуйиш, гъамус думу чан бабан вая гъуни-гъунишйирин гъайгъушнариз фикир туври шулу. Гъамци, йигъахъди йишв, йишвахъди йигъ гъягъюри, Афни гъюблан-гъюбаз аьхюра, гъабанра хъуз хъюбгъру.

Хъа сад йигъан Афни саб хабарсуз ляхнин шагъид шулу ва диди думу фикрарикра кишу. Фу вушул к'лурова? Гъачиндин нураи к'лажарин ва арфанйирин фургъанди дахънайи чру марци чигран ц'аглар явашди улдуху-райи арайитъ, лакран багахъна, лувар хъутру лизи дифсиб ккурт аги, чан бици чвера хъади, сад йицигуд йисаь айир-сир кюкйир кайи булушка аги сар шумал риш гъюру.

— Дадайи, аьхюдарг'лан муккудуг'ланай, гъашну, — Афнийиз шуран ккуру сес еохъуру.

— Узура бицидарик кучарадара, — к'лору сациб гъа-гъибсиб сеснинди баги.

— Къянарин ликра алабхъуз мигъитан, — шуран сес текрар шулу, — ихтит йихъ, лик алабхъу къянахъ хъайи арфанйир кут'къъли шулу, к'лур.

«Пагъ, фициб гюрчег сес дарин!» — фикир шулу Афнийин.

— Гъитрадарза, — к'лору бици баги.

Ва дураар, ихтитгди къянаригъян хиглар гъядатгари ва аьхюсдар арфанйир ккудуг'лурри, чпихъ хъайи думукъан аьхю дару бедре абиц'уз хъюгъру.

Бицидарин гъяйран духъну, дураарин гъарсаб гъаракатназ дикъатгудди либгурайи Афнийикъ аьжайиб зиз кабхъру. Чашмиш гъабхъи думу, чав гъашну ккундуг'шра, аьжуз шулу. Аьхирки чан руевагъ духънайи угар за гъаг'лу Афнийиз чаз умунди аьлхъюрайи шуран к'лару угар ря-кюру. Думу имбубсан чашмиш шулу.

— Му баркаван сабан бициди ими... аьхюдиси рябкъю-рушра. Гъелелиг ккудуг'лурси дубхънадар, гизаф тазади ими. — Гъамци к'лурри, шуру явашди Афнийин зинн к'лаж кишуру.

Бици чина чве гъушхъангинара, Афнийи дураарикан,

ари гъамцира шлуб ву...

—Гъаз? Думудици дамагълу къянра дарки, уву диципуз. Хъа дидихъсиб арфани увухъ хъибшнйиш, уву дугъриданра дебкъузра хъибдайи, Пнатахъ. Думу, гъациб арфани хъайиб, гъеле лакран сяргъатаритъра гъубзну, хъа уву вуйиш, уву лакраъ имиди ибшири, гъятта бистнин сяргъатаритъра гъубздайва.

—Ари гъамус гъякъ гъапива!..

—Гъадму баб къяназра чазкъан дерд адарди даршул...

—Фуж бабаз чан дигмиш дубхънайи, хъубкъьнайи мейва вахтнинди къудубт!ну ккун шулдархъа?..

—Дубт!ну, пуч хъайиз...

—Вахтнаан адабхъуб, гъаци гъубзубра мумейн ву гъа...

—Жарадар гъузишра, думу гъубзидар. Думу убт!идар.

Мушваъ фу-вуш саб жара сеbeb а.

—Сарун фу сеbeb шулухъа?

—Учвугъялак гъаз шулачва? Учвуйнсанарин юк!варий уч!внадарчваки. Учву ичв арфанийрин юк!вариинди инсанарин юк!вар аьгъю апуз чалишмиш шулачва. Инсанарин юк!вар, рябкъидичвузки, вахтну чав ачухъ ап!иди...

Гъунши къянар ва арфанийр фукъан жиниди, явашди гафар апуз чалишмиш гъахънушра, дуарин бязи келимийр баб къяназси Афнийизра дейрехъди гъузундайи. Ва гъеебхъу гъарсаб гаф дуарин юк!варий симарин хъунти къат!арсира арсуийи. Дуарариз чиг ут!убччвуйи. Амма я баб къянхъан, я Афнийихъан чпик къялхъарайидариз, чипкан рихшанд ап!урайидариз гъадабт!у саб жавабра тувуз гъабхъдар, фицики дуарариз чпизра гъуншийрин бязи гафар, фикрар гъякъикъатдиз тялукъ шулайидарсира рякъюрыйи. Дюз гъапш, чпин гъардшикан гъякъьсузди улхурайидариз жаваб тувуз Афнийин гъардшар тюнт гъахънийи, амма гъадмуганра баб къяну чан камаллувал улупуру: «Инсанарин саб гъамциб мисал айиб ву: ху гъар хъебгкъан, гъван йивруси гъабхъиш, гъятта гъванарин гъюрд!нра сабкъан гъван гъудрубзур».

Хъа Афнийикан вуйи рихшандарикан бегъем неззет ктабгъурайи лагълагъчийр сад йигълан сабпну лап шву-малра шулу. Думу гъамци гъабхъну. Ригъ гъулан зийхъ хъайи таблиин сац!иб эрг'вал йивуз дубснайи вахтна гъадму шумал чина биц!и чве, чпин адашра хъади, бист-

Хъа шуркан – иллагъки, хайлин вахтна фикрар аплуру. Шуран тлубарин назуквали гъаплу тасир дидин гъаргандиз къваин гъубозру. Ва гъадму герендиган гъадму клару улар айи шуран назук хили чав къудубтлбаз гъаз-вуш думу ккилибгурира гъубозру.

Хъа гъадму йитган чаз гъабъкьнобдикан Афнийи дадаийизра ихтилат аплуру. Амма диди шумал тлубарин сюгьорчиваликан дадайиз тафкъан клурдар.

– Хъа дурадин арфанийир гъаз ву? – гьерхру аьхир бици Афнийи.

– Инсанариз ухъу гизаф къунидар ву. Гъаддиз дуради арфанийир гъарсад йисан урузурира а. Ухъу гизаф мянфяьтлудар ву, клур. Дагуддар! Ихъ ад ва тьариф вари пиплариз дарабгъна. Инсанари арфанийирикан жьорбежжор салатар аплуру, гъаци тазади итлуру, къюрдуз штукк къахъру. Къячлву арфани даккнир му ругтарин бажагъат дикхур! Думу аьхю миларин, сумчарин, жара шадлугъарин суфрийринин гьорматлубеиб йипив'ин шлуб ву. Эгер узу, уьлдан алдабхътан, суфрайинин варитан гьорматлуб арфани ву, гъапиш, ягъалмиш шуддару. Дюз гъапиш, нисра, иллагъки чарвайин нис, суфрайин дамагъ ву... Хъа къячлву арфани... иллагъки суфрайин дидин мешреб – таза чьхирра, жара ичъира агитан!.. Пагъ!..

Дадайира гъамци гъапитан, му шумал шуру сад йигъан чавра къудубтлрубдин Афни гъаз-вуш бегъем инанмишра шулу. Дидан савайи дидиз гъаз-вуш чав гъадму бици шуру сари динлура къун шулу. Ва, чав тахминан фила къудубтлрусин шулуш, аьгъю апбан бадали, диди хъана дадайихъан гъамци гьерхру:

– Хъа дуради, инсанари, фила ва фицдар арфанийир къудутлурин шулу?

– Сифгехъиршдар дуради гъапиш итлуз къудутлурин. Дуради гмиш шуз сациб ккимиди къудутлурин. Хъа штукк къахъуз вуйидар – циб бициди имиди. Дигмиш гъапи арфанийир штукк гъюдди шулу, клур. Хъа таза арфанийир ужуди ва ижмиди гъузру, клур. Къацл гъивган, хурцл аплури! Магъа гъи ихъ къянкъан саб арфанигъа къудубтлундар. Думу ихъ сабни арфани ву. Имбудар гьелегит бициди ими. Увурра, дабкъану аьхюдиси рябкъюрушра, гьелегит гизаф тазади имива. Гьелегит арфанийин дад дуфнадарвуз, штун дад хъмивухъ.

гъванарси, сабсабдикан крарахди гъуздар, гъябгъюб микџси вари лак вуйибси рабгъуру.

Лакран агъайири муганайзира Афни ккудудубт!-райивализ фикир тутрувди имдаи, амма думу, гъад-мукъан успаги ва гъяйбатлу, лакраъ айибсиб арфани, гъийиз, гъвал'ин гъатху зул хъайизкъан, гъубзру дупну, гъич сабдира асла фикиркъан апурадаи. Хъа, фикир апури гъахъундаршра, гъякъикъат жараб шулу. Ва гъад-диз вари тязуб гъапу гъаму чџуру хабри лакрак гъургъу-лагъра кипру.

–Гъя-гъя!.. успагиб, гъяйбатлуб ву, кџури, думу гъира, гъич сарира ниъра ктрапи, гъубзнаки...

–Уву, Ппатахъ, тягънийир кади гъаз улхурва? Яв ппатахъ къянахъ гъациб арфани гъара гъиямагдигъра хъибш-руб дар.

–Хъа думу успагиб ва гъяйбатлуб хъузра даринхъа... дици пуз?!

–Хъа думу гъира гъациб гюрчегуб дарин?

–Гъадму сасдар таза арфанийрингџан, гъира гъаддин дад ийциб ву...

–Сасдар тазадаритџан, гъадди чав дадмиш гъапуруин юџџв абгур.

–Уву фу кџурайир вува? Эгер дидин дад гъадмукъан ширинуб вуйиш, инсанари думу къаби хъайизкъан къянахъ гъибгдайи. Гъя-гъя-гъя!..

–Гъадму инсанарин арайигъра гъаму увусдар ахмакъар адарди даршул, Къянуц!..

–... ужубна харжиб жара апуз даршлудар!

–Ахмакъарихъан харжиб жара апуз шулдаршра, хъа ужубдин гъадрарра гъаври шулу.

–Хъа дидиз, белки, ухъуз аьгъдру, инсанариз аьгъю, саб сеbeb ашул.

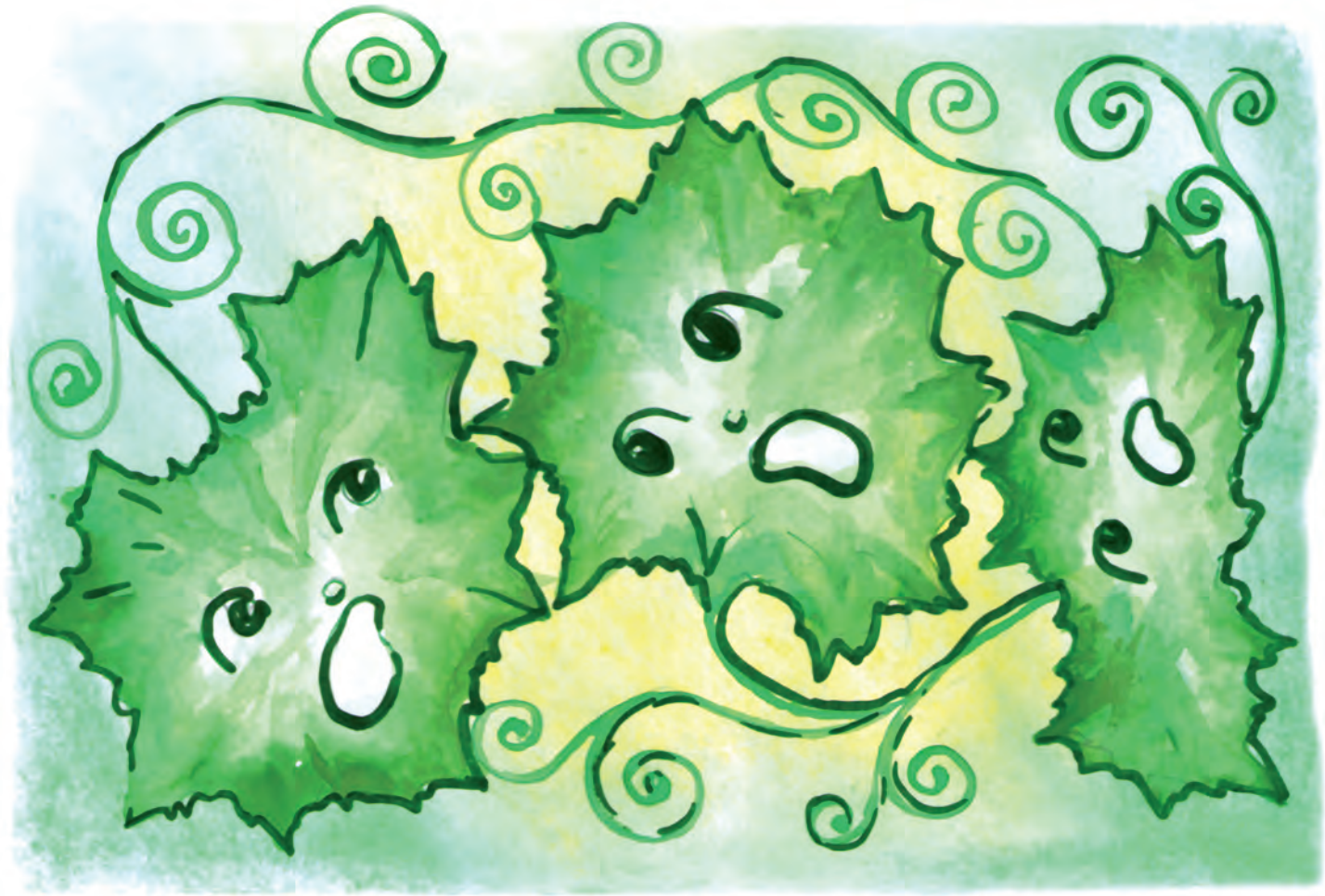
–Фу сеbeb шулу?

–Белки, саб иццурушин ашул...

–Гъапуру иццурушин?! Начагъвал кайиб гъамкъан фараши шулин?

–Ичв сесеркъан яваш апинай. Дураризра ебхъуб мумкин ву...

–Хъа ебхъри сарун. Чан веледсир лакраъ сарун адар кџури, рижв заваригъ ади либцурайи дидин баб къянахъ-ди гаф-чџал апуз шулдаи. Алдарди дамагъар апурубдиз

— Хъа узэ къудуџтІруси фила хъиди?

— Саки саб гъафтайигланси увкан уџуб дадду арфани хъиди. Уву даммиш гъапІу инсан увканси уву аргъаж гъапІу узканра гизаф рази хъиди. Ихъ зегъметар гъавайиди гъядуџІвдидар. Хъа вардин асас мурад-метлеџ чав гъапІу ляхин гъавайиди, гъич саризра манфаяџ адарди, гъядуџубчІвуб ву. Уву йиз гъаври шулава? — дадаи ба-лин кІулган карк алдатуру.

Биџи Афнийи разиди кІул хъапІру.

Хъа гъадму биџи чина чве саки гъарсад йигъан, хъа сас-дар йигъари — гъачІнинра, хъабхъдира лакрахъна гъюйи ва, арфанийир къудуџІури, гъягъюйи.

Дурар гъуб гъар ражари Афнийиз ахю машкъар вуйи. Гъадиз думу дурариз гъарган къигитиурира шуйи.

Сад йигъан чазра хабарсузди биџи Афни лажраџ айи имбу къянарин ва арфанийирин саб сюгъбатнан шагьид шулу.

— Думу фиџи фарашди аргъаж шуладарин!

— Дидган гизаф успагъи арфани хъиди.

— Чан яшназ гъилитиган, думу тадр-тушариган гизаф ултІубчъвна.

— Думу гъятта ишІузра гъяйиф гъюрубсиџ ву.

— Дидган душнайи зуларин хъпагтувализ фиксир тув-раџа?! —

— Миџиб гюрчег арфани къянахъ къаназ гъубзруб дар.

— Ав, миџиб гъяйбатгдувализ гъарган муштарийир гизаф шІуб ву.

— Думу шлиз къисмат шулуш...

— Думу къисмат гъабишир, къадарсуз рази хъиди!

— Дидиз тяматъ гъябгърудар фукъан шулуш...

— Дидкан, гъябкъюр гъяйран апІрубсиџ, рюгъ гъабхру-сиџ, арфани хъиди.

— Дидин баџ къяну чан веледдиниди фукъан даматъ апІураш!..

— Хъа даматъ апІуз лайкълубра даринхъа?

— Ав, ихъ лажраџ гъаџиб уьмарат сарун ашузра адар... Биџи Афнийиз гъамцдар гафар, тек-тюкди вушра, саки гъарсад йигъан ерхъури шулу. Аьхирки саџ ражари диди чан баџ къянхъан гъерхру:

— Дада, гъаму тџжубулу гафар шилкан кІурайидар ву? —
Гъамциџ суал гъеџхъу дадаи, аьлхъюри, Афни хаблахъ

на дидиз чан кIару улариан умунди дяьлхъну, багхъан гъудучIвуйи. Ва думуган Афнийи ахю язухъвалиинди чав-чақди дупну гъитуйи: «Гъатта гIубкъан кучундар...» Шуру чав, хъубкънайи арфани, гъаз ккудубтIурадарш, гъич фицикIа гъаври шуладайи. Ва гъадму дакъикъйиригъ дидин кIваз къадарсуз аьзабра шуйи. Амма закур шуру чав чарасуз ккудубтIруваликан вуйи умудну дидин аьзабра къаназ кIваин гъибтдайи.

Гъамци дидин хайлин йигъар кечирмиш шулу. Дидин кIвагъ гъябгъюрайи женгнакан баб къяназра хабар адарди дайи. Амма думура фукIара апIуз, саб кюмек тувуз, къувватсуз вуйи. Дидизра му ляхни аьзаб тутруври адайи, фицики гъатта гъаму АфнитIан къанди чахъ хъиршу арфанийрра инсанари ухдитIан ккудубтIнайи, дадмиш дапIнайи. Амма му гъаз-вуш ккудубтIури адайи. Гъаз? Гъамциб суал диди чан улихъра сабшвнубан дивнайи. Амма гъар ражари суал жаваб адарди гъубзнйи. Хъа дидира чан вари фикрар саб натижайиинди ккудукIуйи: «Гъи дарш, закур думу чарасуз ккудубтIиди...» Гъадму гъафар диди гъар ражари аьхю инанмиш'валииндира кIуйи. Амма Афни ккудубтIру вартIан ужуб вахт яваш-явашди улдубчIвурайи.

Умудар умударди гъузри, Афни гъюблан-гъюбаз аьхю шули, хайлин йигъар гъягъюру. Сад йигъан баб къяназ чан гирами Афнийин, дидиз аьхиримжи йигъари чан веледикан гизаф фикрарра айи, язухъдира вуйи, ригъдиккинди ккайи гъвал'ин гъатхушин кайибсиб саб ккуру зул рябкъюру. Думу зул бабаз асла бегелмиш шулдар. Хъа Афнийиз чаз дидкан гъелелиг хабар адайи. Баб къянан юкIв имбубсан гъамлу шулу. Гъуни-гъуншйириз дярябкърусси, дурариз мялум даршлусси, баб къяну думу дишла кIажниинди ижми апIуру. Амма, дадайи чаин кIаж илипбан себеб фу вуш, аьгъдру Афни, думу алдабгъуз ва ригъдиккинди ккудубчIвуз хъюбгъюйи. Фукъан чалишмиш'валар гъапIнушра, дидхъан сир къаназ уьхюзра гъабхъдар: сацIиб гужлисиб мигI хъайи сад йигъан Афнийин гъвал'ин али гъадму бедбахтвалин гъатху зул, думугандиз зул сацIиб яркъура дубхънайи, гъунши къяназ рябкъюру. Хъа гъуншдиз, иллагъки думукъан албагну адру гъуншдиз, саб лакагъ айи къянарра, саб ниригъ айи

хъапру.

—Гъацдар тьрифнан гафариз, увутлан гъайри, сарун фуж лайкълы шулхъа? Дурар увкан кӀурайдар ву, йиз гирами! Ихъ гъунширик сикиссувал кпшрайиб яв гюр-чегвал, успагъивал ву...

—Хъа узура варисир даринхъа? Узу фит'инди жара шула хъа?..

—Вал, йиз багъри... Уву варисир вуйиш, увкан гъацдар гафара шулдайи. Уву варитлан, варитлан, варитлан... успагъир, гъайбагтур вува. Уву йиз хиял, метлеб вува! Уву гъабкълан, асла иштагъ адруринна иштагъ ачухъ хъибди, увуз таматъ гъагътиди. Увусиб арфани кънахъ чухоруб дар...

Хъа бицӀи Афни, варили къайд апӀурайиси, гъакъи-къатдиръра гюрчегубра, успагъибра вуйи. Дидин гъвалариган хъирчнну душнайи мучӀу-чру ва лизгар къайи зуларра, гъатта мушв'ин-тушв'ин али бицӀи тӀуларра кмиди, вардариндарихъна гъушдар дайи. Дураризра кмиди чпин хууси гюрчегвал айи. Амма бицӀи Афнийихъан чахъан чан фаркъ'вал гъич фицикӀа гъисс апӀуз шулдар. Хъа гъар фици-вушра дидиз гъацдар тьрифнан гафар бегелмишра даршули дайи.

Йигъну — мани ритъдин, хъа йишвну — вазлинна хъадрин нуаррикъ умур хъапрайи Афни гъюблан-гъюбаз имбубсан ахъю ва гюрчег шулдайи. Гъадиз думу ухлитлан чав ккудубтӀубоси дубхънайивалинра къадарсуз шалди айи. Думу гъамус гъарсад йигъан анжагъ чав ккудубтӀубазтлан ккилибгурира адайи. Дидиз чаннди гъадму назук тӀубар хъайи бицӀи шуран юкӀв рази ва гевюл шад апӀуз чарасуз ккундайи. Ва думу ляхин чаан удукърубудинна Афни инанмиш вуйи. Хъа риш чакан рази шлубдихъра думу хъутънайи. Ва гъадиз гюр аххиримжи вахтари, риш лакраз багахъ хъуз хъюгъюбси, Афни чавра, клажариккан ккилибгътури, дутъаз чав мьлум апӀуз гъар ражари чалишмиш шуйи. Хъа къанаритъ хъуркъанайи арфанйир агурайи дутъан лизи хил чаз багахъ шлубкъан, дидин кӀвак шадвали гъаглабра кпшуйи; думу чак дутъан назук тӀубар гъамус-хъа куркӀру, кӀури, ккилибгуйи: «Узу магъа гъамушвахъ хъазал...» — кӀури, дидин кӀван сессуз гъарайра адабхъуйи. Амма гъар ражари Афнийин вари чалишмиш'валдар гъавайиди гъюдучӀвуйи — кюкйир кайи булуска али риш, хъа-

Плаздин тавханайиъ Юбилей к'Ваантлан тебрик ап'ури...

Цци, литературайин йисан, Дагъустан Республикайин писателарин Союздин Правленийин Председатель, авар халкъдин шаир Мягъямад Агъмадовдин 60 йис тамам шула. Думу 1955-пи йисан Гуниб райондин Гъонода гъулаъ бабкан гъахъну. Мягъямад Агъмадовди, гъеле мектебдиъ урхури имиди, шиърар дик'уз башламиш гъап'ну. Дугъан сабпи эсерар 20-пи аьсрин 70-пи йисари Гуниб райондиъ удубч'вурайи «Цийи акв» ва Республикайин авар ч'алниинди удубч'вурайи «Уъру пайдагъ» газетариди ва «Дуствал» альманахдиъ чап гъап'ну. Гъелбетда, му бажаранлу жигъил шаир Расул Гъямзатовдизра дяркъди имдаи. Гъамци, Расул Гъямзатовди, дугъан эсерариз лайикълу къиматра тувну, му бажаранлу бай, багъри гъулан къялан мектеб ккудубк'убси, Москвайин М. Горьки-

йин ччвурнахъ хъайи Литературный институтдиз урхуз гъаъру.

1979-пи йисан Литинститут ккудубк'убахъан, думу жюрбежюр йисари Дагъгиздин редакторди, Дагъустан писателарин Союздин секретарьди, литературайин журналарин жавабдар секретарьди, авар писателарин секцияйин руководительди гъилихну.

Шаир 1984-пи йисхъанмина СССРин писателарин союздин член ву.

Мягъямад Агъмадовдин эсерарин сабпи «Йишвандин кагъзар» к'уру гъварч 1979 - пи йисан Дагъгиздиъ чапнаан удубч'вну. Хъасин дугъан багъри ч'алниинди сабдихъди саб «Чвулин саяът», «Вахтнан баллада», «Шиърар», «Йигъар», «Шагърин шиърар», «Йисар», «Шаир», «Шаир ва халкъ», «Шаир ва Ватан», урус ч'алниинди вуйи «Ц'ар», «Мюгъюббатдин пайгъамбар», «Жини саяът», «Ц'ухивал», «Дюаъ ва мяъли», «Ирснан хядар» ва жара китабар чапдиан удуч'вурну. Шаирин гизаф эсерар гъира, ихъ Ватандин хайлин миллетарин ч'алариз таржума ап'ури, чап ап'ура.

Чан творчествойин лайикълувализ лигну думу жюрбежюр медаларинди, пешкешаринди ва премийринди дира лишанлу дап'на.

Учу, шаириз 60 йисан юбилей марци к'Ваан тебрик ап'ури ва дугъаз гележегдиъ мюгъкам сагъ'вал ва ярхи берекетлу уьмур ккун ап'ури, ич урхурайидар дугъан бязи шиърарихъди таниш ап'урача...

Мягьямад Аьгьмадов

Аьгьт гьапунза

Ккундийзуз вари уьмур утIухуз,
Вари чешмийир, хиялар агуз.
Гьарсаб геренди тувразуз дарсар,
За духьну, жара дапIну йиз вахтар.

Хабарсуз узу ададахьу гьуй
Амдар, дюн'яйиь уьргьну, хьапIри каш...
Хьа батлагьдин кьар ккярябгьюри шуй:
«Убхь, хьютIюбкь, эгер вуз ужуб адарш».

Хьа аьгьт гьапунза: марци цIихь дусуб,
Анжагь булагьдин марци шид убхьуб.
Ва ккурузура гагнаккан цIадлар,
Ккурузура йиз кьисмат ва йисар.

Узуз рябкьурзуз...

Узуз рябкьурзуз – рябкьуз ккун вуйиб,
Ва ебхьурзуз, ав, – деебхьну ккуниб.
УнчIв тIапIну хулан йиз йигьу цIийи,
Ва жара гьапIну ахсарари пердйир.

Аьлхьюрза – эгер учвуз лазим вуш,
Ва сефил шулза – учвуз шулуш хуш.
ЦIийи йигьу чан тIапIра таж зав'ин,
Ккунди ихь жисим апIуз дидикк жин.

Ва тюнтра – гьякьназ ккун гьабшиш,
Мясляаьт шалза – ляхни ккун гьапIиш.

Магья кьяляхьди гьюра йигь цIийи,
Рюгназ сикинвал тутруври зат йиз.

Гюрчегдар гьарган, ав, ккун апIурза,
Лайикьсуздар ккун дархьуз дубгьурза.
Кагьзиси гьапIну лизи йигьу сес,
Фициб цIар гьубзру дид'ин – йиз гьевес?

Эгер гаф вуш, гьит ибшри чав гьагьиб,
Ва ибшри думу ляхинси дугьриб.
Хьа гьубзру думу гьи лазим дарди,
Пушкин урхурза гьи сес алдарди.

Жара хуб

УдучІвунза хул'ан – хъана
Раккни гъаІну пашманди цІигъ.
Дадайра сесеуз даІна
Чан мухриан гъюрайи чІигъ.

Сикинсузди хъебгра ич ху.
АтІабгура сес йиз къяляхъ.
Урнарихъан, кади гъурху.
Хътабкур думу, хъайиз хябяхъ.

Хъадан аьхиримжи йицъ.

Сентябрихъна
Фикриинди гъюраза,
Аза чуру
Аьхиримжи жилгъайиъ.
Гъатху йиф микІлахъди
Завуз шула за,
ЕбцІурадар
НивкІуз душнай хярариъ.

Августди вичухъна
ГъачІабккура ушв,
БицІивахтна
Фици гъачІабккнущ хил йиз.
КІваин гъаІу
Гъадму вичу жигъил швушв,
Дугъан мухур,
Никк туврайи бицІириз.

Ва бай аьхю хъиди,
Гъиди саб яшназ,
Сикинвал зат аьгъдру
Узуз лап ухшар.
Уву аьгъю апІин, чвул
Ургуз дугъаз –
Думу, узухъ хъугъ,
Дарснаан гьергидар!

Дада дуфна хяр'ан

Магъа хъана
Дуфна хяр'ан йиз дада,
Ва гъюнилан ипни
Ипну гъагъ укІан.
Ва, ригъдихъан
Дабгнугъарикк чаз далда,
Марцц апІуру
Гъубкъу хлихъди амкІ унтІлан.
Ва гъабхъизуз узуз,
Дугъаз лигури,
Гъяркъган къарцІар
Айи хилар ришвури,
Машналан марцц
ГъапІганси чан юргъунвал,
Марцц гъапІганси
Вари жилин бизарвал,

Хяряч

Ишигълу йигъ.
Аза хяряч.
Ликарик
Курччвра зазар
Байвахтнаси укІари.

Кюкйириин гъебццну
ГвачІиндин чиг.
Дифран къюркъкъан
Рябкъдар завун укІушнаъ.

Фици дергес
ТІибхури аш,
Уву лиг.
Фици думу
Дубграш укІан чрушнаъ.

Таржума гъапІур Ш. Шагъмарданов ву.

Кюребег Мурсалов

Бици Бица

Яна кьабирхъан риш дерккуз шулар. Дивандилан бабан гьарай амиди, Бика, ккивну кьучлакк Букварь, ялагь шулу, дургру хул'ан. Утлурччвур думу, икибаштан, саб хъахъуб-ахъуб дарди, дюз мектебдин урнархъинди гъягъюру. Душвахъ думу гъаз-вуш сациб хъгъужвур. Переманайиз удучивну ергури, жаргъурайибаяр-шубарихъан гъилигури гъахънуш думу, дада хътлурччвур клури, хърихънуш, амма урнархъ аваш гъахъну.

Хъа клубанвал кибшну думу айттинди учивайиз, чпин мялимди гъау Мислиматна Сабият дуфну, думу, аплури гьарай амиди хулаз хъади гъягъюру.

Дитну риш бабан гъвалахъ, Мислиматна Сабият жаргъури чпин дарсназ гъягъюру, риш, гатлахъну чаз бабу туву гъяфатарра, сабан юклев дябхъайизкъан, ишуру. Дишну думу – хъа хам гъябкъю мал ахъиъ гъубзрихъа! – хъана, шейтанси, хул'ан дургру. Му ражну дугъан, зат дийигъуб - хъгъужвуб дарди, зигну классдиз гъягъюз къаст дапнайи. Гъаци клубан-клубанди мектебдин урнархънакъан гъюру, амма дюз урнархъ дугъан улихъишв гъадабтлур: саб лиж гъяштйир дийигънади шулу душвахъ. Думу душмнарра, наънан динди ачмиш гъахънуш, къастанси, гъягъру рякъюъ уч духънайи. Тагъруди лицури, хъана фусан убдуйклан учу клуриси, дулар гагъ минди клул къяни дапну

жилинди лигурайи, гагъ – тинди. Гъа пей
 гъяштйиртІан дайиш, баладайи гъа – ду-
 рар Бикайиз чаз таниш вуйи пеэрси рякъю-
 йи – хъа гъаму ккидирхну уъру хъюртІар,
 хъацІакну къяляхъинди кІулар, гъутІусну
 мухрар, дийигънайи зубкъар фйир ву, я
 чве? Гъамрар вуйкІан гъадму, бабу кІурайи,
 амцІ апІру амаъмкъар?.. Шубуб ахю
 датти гъяшти дийигънайи шуран улихъ.
 Бика сацІибра дурарихъан гъитІигъдайи.
 Дурар, дипну, кцІахури жиликан чпин
 гъирагъарихъинди гъадаънайи хлин-
 цар, беле такабурди пей гъяштйирлан
 илтІикІурайи. Сарун мушвахъ Бика хъа-
 хътар, гъясбиккъан ккаърадайи. Гъясбикк
 ккауб гъитархъа, наънан, бицІи адми, учъан,
 кІуруси, дийигъна гъяштйир, гъамус-хъа, йив-
 ну мухур, думу кІитІикІуз гъязур духънайидар-
 си. Сабушвхъан Бикайиз гучІура «амаъмкъа-
 рихъан», хъа гъатмунуб терефнахъан, урнаризди
 архъну, баяр-шубаригъна классдиз ккунди бицІи
 ткисиб юкІв дутІубкІну гъябгъюра.

Ахирки, гъапибси даршул кІуруси, улар-
 ра уълчІюкъну, дугъу саб лик алдабгъуру –
 «амцІ» апІруб шулдар. Алдабгъуру сабсана
 лик – «амаъмкъари» чІалра кІурдар. Шубуб-
 пи ликра алдабгъруган, кІубанвал кибшну,
 шуру гъяштйириз кишра апІуру. Вагъ,
 хъа киш апІанна уву, дугъан сес
 кубкІу сяаът, гъяштйири, ву-
 йибкъан улихъинди гъирифну
 гарднарра. Варди сатІиди «къулу
 - къулу - къулу» апІуру. Дициб-

дихъна, думу гъяштйирин «люкъна-рихъна» затра гъязурди, адру, сабпну гъиликъу Бикайиан, чйигъра утлубччвур.

Гъяштйири хъана гурди чпин «люкънар» текрар аплур. Бика, машнаанна лизи духъну, жилик карсеру. Гучй хъпан зегъметну, дугъаз ишубра кйваълан гъархру. Гъаци саб хайлин вахт гъябгъюру. Аьхирки, хпи гъяштйирикан сабнубди диришвди дийигънайи бицйирин хилиъ айи уьлин къацйуз гъязам гатйабхъуру. Шуран хил, чазра хабар дарди, сабпну завузди гатйабхъуру, ва къючйккан ккадабхъу китаб сабнуб гъяштйин, убдуз ис дапйнайи, кйуллан йивуру. Думу, гучй дубхъну, тинди гъутлубччвур. Дидихъди имбударра гъилиркъуру. Датти гъяштйирра саб хайлин кучйвру, шулу. Шуран машназ сагъу ранг хътабкуз хъюбгъру. Гъевес кубчйвур, дугъу, гъадабгъну саб бицйи гъван, гъяштйирин лижягъинди гатйабхъуру. Думу кубкйу гъяштйи, гъатйрццнайи хлинцарра, цйиб гъялакди хъаъри кйулар, кмикиди пйатйпйтар аплур уларихъди, мюгъталдиси бицйи адмийихъинди лигури дийибгъуру. Белки, гъадраринра сабпи раж вуйхъиб, гъадмукъан ккуру ва исчйли адмийи чипхъан гучй дарапйди, варжиси чпин машнаъ дийигъуб. Хъа хабар дайи. Бикайиз гъамусра чипхъан гучйурайиб – дугъаз, дада, класс кйваинди, къяляхъ хътакуз рякъ адайи, дидихъна, думу гъацира чав сабпи ражну хътйукку Мисучринна Сабуртйирин хълу адатйнайи. Гъаддиз, чан айи вари кйубанвал уч дапйну, думу, чахъан удубкърубкъан ухди - ухди гъяштйиригъан гъютйурччвну, урнаринантина мектебдин гъяятдизди жаргъуру. Аьхирки чан метлебнахъна дугъаз рякъ ачмиш шулу. Амма хъана шуран бахт либхдар: дюз гъадму вахтна дарснаан зенг йивуру, ва Бикайихъна хъана Мислиматна Сабият жаргъуру. Дурар гъяркъюбси, Бикайин кйваан чйух аплур. Думу ергуз хъюгъру.

– Ваъ, ваъ! – чйигъар аплур дугъу. – Узу ич дадайихъна гъягъюрза!..

Давам гъюру номериъ

Каратистра, футблистра вуйи бай...

Каратистра, футболистра вуйи бай,
Дахайизра дадайизра ккунни бай,
Мектебдиъра дарсариян клубан ву,
Ислам кIурур Суна бабан худул ву.
Юкьубна хьуб ву юкIв али кьиматар,
Аькьюллу бай артухъ ишри кьуватар!
Уьмриин яв ахью абин ул алди,
Ахью йихъ ву Ватандин игит вуди.
Гьамкьан ужур кьягьял думу йип, фуж ву?
Гъи « Ппазийин» тавханайин хялижв ву.

Соколёнок
Ипази

4/2015

июль - август

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель
Правительство Республики Дагестан.

Журнал зарегистрирован федеральной
службой по надзору в сфере связи и мас-
совых коммуникаций.
Регистр.номер ПИ №ТУ5-0017 от 21 мая
2009 г.

Издается с января 1990 г.

Главный редактор
Мурад Ахмедов

Редколлегия:
А.Исмаилов (зам. гл.редактора)
Т.Зургалова (ответ. секретарь)
Ф.Султанова (редактор выпуска)
П.Асланов
Г.Омарова
Ш.Шахмарданов
С.Кюребегова
А.Абдурахманов
Э.Ашурбекова

Худ. редактор З. Даганов
Тех.редактор Т. Лузина
Художник номера А. Самарская
Оформление обложки М. Ахмедов

Выход в свет 10.09.2015 г.
Тираж 609 экз.
Заказ № 76

Типография: ООО «Издательство «Феникс пресс».
Адрес типографии: 367018, РД г. Махачкала,
ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель: Государственное
бюджетное учреждение Республики
Дагестан «Редакция республиканских
литературных журналов «Соколёнок» и
«Литературный Дагестан».
Адрес редакции и издателя: 367025,
РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Табасаранский язык.
Индекс: на год - 31170,
на полугодие - 78433.

Цена свободная.